

199.

1573

1373

199.

1373

Õ p p e t u s,
kuida Kartuhwolid peawad
mahhatehtud ja kaswatud
sama.

5/1
Imperial Patent
1839
for the use of
the

Keiserlikko Üllemade loaga, kes kolide alle Tartos
Einnas seätud.

Tallinnas,
trükkitud Gresseli Kirjadega.

Meie woime rikkamaks, ja se läbbi jälle mon-
nesugguse aialikko hea ja õnne, ja hõlpsama
põlwe osaliselt sada, kui meie se peale mõtleme,
ja trui hõlega se eest murret kanname, et meie põllo-
ja aja = tõ ikka parreminne woiks forda minna.
Ja se sünnib siis, kui meie targa järrel-mõtlemis-
sega ja ikka surema moistussega piame omma
põllo- ja aja = tõõd tehha, nenda, et meie põllud
ja aiad ikka suremat kasso meie woiksid sata,
ja meie waewa meile ikka rohkeminne maksta;
ja kui meie ommad ajad ja põllud suremaks ja
laiemaks piame tehha, nenda kui meie joud
annab, ja kui se meie surema kasfoga ühte sünnib.

Need, kes ikka ühhesuggusel, ehk peälegi weel
rummalal wiisi omma põllo tõõd tewad, need põl-
gawad nago melega Jummalal rohked õnnista-
missed ärra, mis temma Ma sisse meie heaks on
pannud, ja näitwad omma rummala ja hõletu-
ma tõteggemisse läbbi ülles, et nemmad ei tahha
Jummalal andidest osfa wõtta, misga temma meie
lätte-tõõd ja waewa sedda rohkeminne õnnistab,
sedda targem ja parrem, meie tõ on. Palsogi on
weel nisuggust wilja, mis meie paikus ei prugita,
ja mis meile suur kasso sadaks, kui meie sedda
kõlwaltime ja kaswataksime. Kes nüüd sedda tah-
hab tehha, se wõtko ja wallitsego nisuggust wilja,
mis meie maal, kus kange kätim on, sünnib kaswa-
tada, ja mis õigel aial walmis saab. Keik wiili,
mis praego Letti- ja Eesti maal kaswatakse, todi

Ta essite wõderalt maalt seie male. Ruffid, nisfud,
ohrad, kaerad, tattrad, linnad, kannepid, mis
meie paikus nüüd pruukitakse, keik olli essite wõdera
Ma wiili, ja sai, armas ma-rahwas, teie wanne-
matte ja emmewannematte hea nou ja hõlekand-
missel läbbi ni kawa katsitud, et nüüd keik siin
maal wägga hästi kaswab, ja ni mitto tuhhat ja
tuhhat innimest head toidust se läbbi leidwad.

Ehk küs se ikka meie üllem märk põllo-tõ jures
peab ollema, nisuggust wilja kätwada, mis tänni-
ni jo meie maal kaswatati; ommeti woime meie
felleparrast ühtlase ka weel muud suggu wilja
mahhatehha, mis meie omma ennese toidusse ehk
mümissel tarwis wägga hästi woime pruukida.
Meie ruffid, nisfud, ohrad ja kaerad ei rikku mitte
ärra, kui meie neid aitas hoiame. Ja kui meil
nüüd weel teistsuggust wilja on, mis meile maggu-
sat sõmist annab ja mis läbbi meie ennesele monned
head koppikad woime kofko panna; siis epolle meil
tarwis hädda parrast akwa hinna eest omma põllo
wilja ärramta, ni kõhhe kui ta rehhe jurest tulleb.

Sedda kasso, mo armas ma-rahwas, woik-
site teie kergel wiisi ennesele sata, kui teie agga
wõttaksite rohkeminne Kartuhwliid kaswatada,
kui ta tännini on sündinud. Woib olla, et ig-
güks teie seast Kartuhwliid tunneb, ja et mon-
nedki neid jo on mahhateinud; ommeti ei olle
teie mitte nenda rohkestel neid kaswatanud,
kui nemmad tõeste wäärt on.

Mis nüüd nende kallal peab tehtama, kui
nemmad hästi ja rohkestel peawad figgima,
nenda kui mungi teinesuggune wiili, sedda õp-
petust wõite teie selle ramato seest leida.

Monned head saksad on teie kasfuts sedda head nou wõtmud, nisuggustele pealegi weel õht kinkitust mehehaaks anda, kes keige rohke minne Kartuhwõlid on kaswatarud. Kui suur se kinkitus on, kũl teie sedda parrast kuulda sate. Sest et teil nõud mitte keigil teada ei olle, kuida need Kartuhwõlid keigeparreminne mahhatehakse ja kasõga kaswatakse, siis antakse teile sest siin lũhhikest ja selget õppetust. Kui teie selle õppetuse järrele holega wõttate tehha, siis tulleb teile se kasõ: et teil eddespiddi paljo rohkeminne Kartuhwõlid on, sũa ehk ka arramũa, ja teie seks: kinkiwad need saksad teile siis ni paljo rahha, et se kũl teid woib kũhutada, hea melega ka weel muud suggu kerdowilja kaswatada, kust teile jalle surem kasõ tulleb. Sedda teie nõate jo kũl, et need saksad selle jures omma kasõ ei woi nouda, waid et se selge on, et nemmad omma õppetuse ja ka rahha kullutamisse lãbbi, teile agga head sowiwad, ja teid plũdrowad senna pole kũhutada, kust teie omma ennese kasõ leiate. Kui teie Kartuhwõli kaswatamise jures sedda tete, mis moistsikkud innimesed õppetawad, kes jo ammust aiaist neid on kaswatarud, kũl teie siis nõhha sate, et se õks kerge assi on Kartuhwõlid kaswatada, ja et nende kaswataminne teile wõgga suurt kasõ woib sata.

I. Misuggune Ma se peab ollema, kus sees Kartuhwõlid kaswatakse?

Kartuhwõlid siggiwad wõgga hãsti õhhe liwaga seggatud mulla jees, mis mitte wõgga lahja ei olle, ja mis õhhe aasta ees sõnnikut sanud. Nemmad ei armasta mitte rasket ja kowwa maad, nende kui

soue Ma on, sest et nende poiad selle Ma raskuse ja kowwaduuse parrast ei woi kosfuda egga rõõmsaste kaswada. Paljas liiw on wõgga lahja, ja ei woi wiljale sedda tarwilist toitõ anda. Kuio Ma, kus sees ommeti ifka weel pissut marga on, se on neile parrem, kui wesine Ma, mis neile ial nende head maggo ei anna, kui kuioem Ma, kus agga parrast marga sees on. Nemmad armastawad ka nisuggust kõhta ennam, kus pãaw allati nende peale paistab, ja siggiwad parreminne kui seãl, kus nad pãwa warjus seisawad.

Kes jo rohkeminne, nago õhhe wõkka ossa, Kartuhwõlid tahhab mahha tehha, se teeb targaste, kui ta neid kõlbolisse põlõma sisse kũtwab, ja ei mitte kapsta aeda ehk mu aeda, mis honede liggi on. Medades on ifka wõggewam, rammusam Ma, kui põlõ peãl; selleparrast sũnnib seãl enneminne kapstaid ja muud juri kaswatada, mis lahjema Ma sees hãsti ei kaswa; agga Kartuhwõlid ei holigi sest surest rammust, kui se Ma agga nisuggune on, kui õõldi. Leiad sa, et so Kartuhwõli Ma sõnnikut tahhab, siis wea sedda sũggise aial peãle, ja arra wõtta selle tarwis mitte kuioa põhõ, waid head maddand ja penikest sitta, ehk mis weel parrem on: sedda suggust muddast mulda, mis wanna tigide ja wee krawide pohjast leitakse. Saab sõnnik peãle wetud, siis kũnna sedda hãsti ja ilma wirwimatta Ma sisse, et ta ei sa arrahingada. Sedda kergem ja murredam so Kartuhwõli Ma on, ja sedda sũggawamaks sa sedda kũnnad, sedda rohkeminne Kartuhwõlid kaswawad. Ka se tulleb kasfuts, kui sa sedda maad kerdowade aial, kui ta jo annab kũnda, kãis kord jalle lãbbi kũnnad ja hãsti aas-

tab. Need sea-wõdd ja muud rohho jured, mis äffe wälja kiskub, sada seddamaid ärra, ja ärra jätta neid mitte omma põllo peäle, kus nemmad sulle paijo tulli ja kahjo woowad teha.

2. Mil aial ja mil wiisil peawad Kartuhwolid sama mahhatehtud?

Seemneks wõtta sa keskmissed Kartuhwolid, mis mitte wägga sured egga wägga pissokesed ei olle. Need wägga pissokesed ep olle weel diete walmis sanud, ja ei lölba sellepärast ka mitte seemneks, nenda kui need sured. Need sured woid sa ka kahheks leikada, ja siiski weel seemneks pruukida, kui sa agga tähele panned, et sa nende pissokestes iddudele hädda ei te. Tahhad sa nisugguse poles leikarud Kartuhwoli tükki seemneks pruukida, siis peawad temmal keigewähemast 3 nisuggused terwed iddud killes ollema. Kartuhwolidel on se wiis, et nemmad iddudest agga warred wälja aiawad, kus killes Kartuhwolid kaswawad. Sedda enam iddusid ühhel Kartuhwolit on, mis seemneks pannakse, sedda rohkeminne warfi ta aiab ja Kartuhwolid kaswatab. Ommeti on se ifka parrem, kui sa terwed Kartuhwolid seemneks wõttad, mis mitte wägga sured egga wägga pissokesed ei olle.

Se parras aeg Kartuhwolid mahhatehha on esimeste leht-ku päwade, ja ka weel nende kahhe esimeste leht-ku nädalatte sees. Pärast sedda aega ei tahha mitte enam sündida neid külwada. Kartuhwolidel on se wiis, et nemmad kaua Ma sees on, enne kui nad touswad. Et nemmad nüüd warreminne iddaneksid, enneminne omma kasso järge kätte saaksid, ja omma aial

hästi ja rohkestes wälja annaksid, siis woid sa need seme-Kartuhwolid kaks ehk kolm nädalad enne kui sa neid külwad, ühte soja kotta, nenda kui ühte pissut kütud rehhe tuppä wia, ja neid seäl hoida, et nemmad sojas warreminne ommad itted woiksid wäljaaiada. Gest on sul se kasso, et nemmad ruttuste touswad, enne kui umbrohi hakkab kaswama, ja et se neile siis mitte enam suurt hädda ei woi teha. Agga touseb umbrohi enne, kui Kartuhwolid, siis woib se peagi tulla, et nende nored itted hopis ärralammatakse. Tahhad sa Kartuhwolid mahha panna ehk külwada, siis woib se ilma sure waewata sündida, nenda kui nüüd õppetakse. Kui põld wiisi pärast on künatud ja aastatud; siis woid sa ommad Kartuhwolid sahhadega Ma alla sata, moista nenda; kui esminne waggo on aetud, siis aia teist weel pissut süggawamaks, (nenda et temmal ühe waks sa ossa süggawust on) ja panne need Kartuhwolid nüüd üks hawalt selle teise wao sisse, nenda et üks pool ehk kolmwerendel künart maad Kartuhwolid wähl ühaks jääb. (*)

Kui üks waud künab, ja kaks teised tagga järrel käiwad, ja Kartuhwolid nenda mahhapannewad, kui böldi, siis jouab se tö. — Caab se tehtud, siis aetakse jälle kolmas waggo, ja se katub kundes isseennesest need külwatud Kartuhw,

(*) Monningattel on se wiis, et nemmad kaewatud aukude sisse enam kui ühe Kartuhwoli hawal pistawad. Agga se on üks wägga rummal pruuk. Gest nende Kartuhwolid itted lammatawad teine teist ärra; neil ep olle maad hästi kotsuda, ja jäwad sedda wiisi ifka pissokeseks.

lid, mis teise wao sisse said, mullaga jalle kinni. Nüüd aetakse neljas tühhi waggo; wiendama sisse tullewad jalle Kartuhwolid panna ja kaks waggo, mis aetakse kattab neid jalle mullaga kinni. Seft sa nüüd naad, et igga wao wahhel, kuhho sisse Kartuhwolid said pandud, kaks waggo tühhiaks jäwad. Need 2 tühjad waud on ühtekokko ühhe küntra laiusseft, ja sellepärast et nemmad ni laiad on, woiwad need Kartuhwolid nüüd parreminne kaswada, ja keigist ittedest ommad warred laia aiada ja rohke minne Kartuhwolid kanda.

Mi kohhe kui Kartuhwolid on tousnud, ja ühhe kää laiusse pitkaks sanud, siis tullewad warsti mulla hunnikud nende ümber aiada ja sedda woid sa nenda tehha:

Ma nende kahhe tühja waode kohhast ühhe wao ossa mulda ühhele, ja teise wao ossa taggast tülles teisele pole ja seddawisi aiad sa keik tühjad waud läbbi, et se muld nende kohhast Kartuhwolid kotta saab, nenda, et need Kartuhwolid taimed orsad agga mullast wälja jäwad ja et nende kuulmelehed täis mulda ei sa. Se on issearraniste siis wägga tarwis, kui se Ma essimest korda mitte süggawaste kül ep olle küntud, ehk kui selle Ma pohhi essimest korda süggawast ei annud kända. On sul eddespidi aega, ja rahwast, siis woiwad need peagi labbidaga mulla hunnikud Kartuhwolid ümber tehha, ja ühtlase ka sedda umbrohto, mis Kartuhwolid pofatte ümber on, arrahawwitada. Arra möttele mitte, et se ilma aego ja tühhi tõ on sedda mulda hunnikusse Kartuhwolid ümber aiada. Se tõ maksab rohkeste jalle sedda nattokest waewa, mis sa selle jures naad. Seft se muld, mis

hunnikusse ümber aetakse, finnitab ja kossutab wägga need Kartuhwolid, et nad pärast sedda rõõmsaminne kaswawad. Pealegi on Kartuhwolid se wiis, et nemmad mitte süggawaste ei kaswa, waid agga pealmisse mulla sees. Wõttad sa ühhe Kartuhwoli pofa sui ajal ülles, siis leiad sa need nored Kartuhwolid ni kohhe kui sa labbidaga Ma sisse pistad, agga sedda seemneft pandud Kartuhwolid leiad sa maddand, ehk ka monnikord weel terwest süggawama Ma seest, kuhho tedda pandi. Se tulleb seft, et need Kartuhwolid, mis külwatakse, ommast iddudeft essite ommad warred wälja aiawad. Need warred aiawad jalle pitkad penikesed jured, nago narmad, kus külles pärast Kartuhwolid kaswawad. Sedda ennam ja kõrgemaks mulda nende warrede ümber aetakse, sedda ennam need warred jalle juri woiwad aiada ja poege tehha.

Sellepärast tewad need, kes holega Kartuhwolid kaswatawad, seddasamma tööd weel teist korda nende kallal, kui need Kartuhwolid essimesest hunnikust jalle on wäljakaswanud, ja aiawad sedda mulda tühja waode kohhast ifka kõrgemasse hunnikusse Kartuhwolid ümber, ja sawad se läbbi rohke minne Kartuhwolid. Saab se nüüd nenda tehtud, kui õppetati, siis woid sa need Kartuhwolid nende enneste holeks jätta Mihkli-Kuust sadit, siis peawad nemmad, enne kui külmi neid arrarikkub, Ma seest wälja woetud sama.

3. Mis tulleb tähhele panna, kui Kartuhwolid Ma seest jalle ülleswoetakse?

Keigehõlpsam wiis on, kui neid üllesküntakse. Agga enne kui sa neid ülleskunnad, pead sa need

Kartuhwoli warred wáhatombama ja need Kartuhwolid árranoppima, mis siis ennast náitawad. Et sa nüüd teik Kartuhwolid kátte saaksid, siis tul-
leb se Kartuhwoli Ma kaksford pikketi, ja üks ford poikiti kúnda. Kúndia járrel káiwad teised, kes teige holega need Kartuhwolid úllesnoppis-
wad, mis wao sees ehk mollemil polel náikse, et se uus waggo, mis kúndia aiab need Kartuhw-
lid mitte mullaga jálle kinni ei katta.

4. Kúnda peab Kartuhwolid hoitama, et nemmad árra ei rikku?

Sawad Kartuhwolid Ma seest úlleswoetud, siis peawad need wiggased ja wánnad emma-Kar-
tuhwolid isseárranis pandud sama. Gest nem-
mad láhwad pea máddanema, ia rikkuwad need
head Kartuhwolid ka árra, kui nemmad nende
hulka jáwad. Ka se on hea, kui sa ommad Kar-
tuhwolid nenda wáljawallitsed, et sured ja kest-
missed ja pisfokesed issefetsi sawad. Need sured
kolbarwad toidusseks ja mómisseks; agga sedda
kestmest fetsi woid sa ni paljo, kui tarwis láhháb,
seemneks hoida. On sul kahhesuggused Kartuhw-
lid, punnased ja walged, siis peab ka igga suggu
isseárranis pandud sama. Et sa nüüd ommad
Kartuhwolid, ni hásti need, mis sa toidusseks tah-
had pruvida, kui ka need, mis seemneks jáwad,
kawa woiksid hoida, et kúlm neid árra ei wóttá,
siis pea meles, mis nüüd õppetasse.

Esiste: Kui sul rohkesté Kartuhwolid on, siis
te kóhhe, kui sa neid saad úlleswótnud, úht auko
Ma sisse, mis 6 ehk 8 jalga süggaw on, ja paune
neid senna sisse. Se láhháb wággá tarwis, kui

sul head keldret ehk kopa ei olle. Agga se auk
peab, kui se ial woib súndida, kuiwa ja liwase Ma
sisse kaewatud saina. Alla pohja ja áre móda
woid sa pikkad rukki ólled panna. Weel parrem
on, kui sa seks linna-luud pruvid, mis roppimisse
jures mahhakukkuwad. Need linna-luud hoidwad
Kartuhwolid, et nemmad ei woi árramáddaneda.
Ólled sa nüüd selle auko pole ehk weel úlle pole oesa
Kartuhwolidéga táitnud, siis panne ford ólge ehk
linna-luud nende peále, siis jálle kuiwatud liwa ja
wimaks muida ja póhko. Takse aial tulleb hea ford
sund selle auko kóhta ajada, ja sedda sellepárrast, et
kúlm sisse ei láhhá ja Kartuhwolid árra ei rikku.

Agga, et sa nüüd talwel selle auko jure ei sa, ilma
kartust, et kúlm Kartuhwolidel hádda teeb; siis on
se wággá hea, kui sa nende Kartuhwolidé tarwis,
mis sa iggapáwa tahhad pruvida, teiseks weel úht
teist auko teed, selsammal wiisil, kui esimesest ós-
di. Agga se auk árgo ólgo mitte oues, woid rehhe
nurkas. Sa woid temmale lauadest pohja seáda, ia
ka laudo temma áarte úmber kinnitada. Misugguse
auko sees ei woi kúlm Kartuhwolidéle úhtegi hádda
tehha. Ja et temma nago Kelder on, siis woid sa
iggal aial temma jure sada. Sa woid ka

Kolmandamaks, úhhe túndri, tórré ia mu pu-
astja sees ni paljo Kartuhwolid piddada, kui sa ar-
wad ennesele monneks aiaks tarwis mindewad. Se
pu riist seisko rehhe nurkas ia ei mitte ahjo liggi.
On se túnder, tórs ehk asti Kartuhwolidéga táit-
detud, siis pead sa sedda linna-ludega ehk kuiwa
liwaga kinnitatma.

Esuggune wiis Kartuhwolid hoida on wággá
hea, kest et nemmad sul ikka káe jures on. Agga

se jaggo, mis see nefe jääd, ärao seisko mitte rehhe al, waid oues aukus, nenda kui üllewel õppetati. Weel tulleb sulle hästi tähhele panna, kui talro hakkab otsa minnema, et sa neid siis aukust wälja wõttad, need kõlwatumad kõrwale panned ja need head rehhe tuppä wiid, et nemmad hakkawad iddanema. Kellel üks hea kuiw koop on, se woib neid kobas wägga hästi hoida. Sa panneb essite nattuke õlge alla, ehk kuiwatud liwa, siis need Kartuhwolid humnikusse senna peäle, ja kattab neid jälle kuiwa liwaga kinni; ei nad siis hukka ei lähhä. Mis nüüd weel tulleb tähhele panna, et Kartuhwolid mitte ärra ei rikku, on se, et neid kuiwa tahheda ilmaga ülleswoetakse, sest kui nad märjalt sawad ärrapandud, siis lähhäwad nemmad raisko. Monned kuiwatawad neid essite sojas toas, enne kui nemmad neid talwe-korteri pannewad. Ja se kuiwatamine on siis hea küs, ia tulleb kasuks se läbbi, et Kartuhwolid peält ärratahhenewad, kui wihmase ilmaga märjalt said ülleswoetud. Agga liig kuiwatamine sojas toas teeb neile kahjo. Sest ni kohhe, kui neid liaste kuiwatakse, siis löwad nemmad närtisima, ja närtsinud Kartuhwolid ei kannata mitte külma ja lähhäwad kohhe hukka.

5. Mis tarwis woib Kartuhwolid pruvida?

Kartuhwolid annawad inimestele head ja magusat toidust, mis meie ihholikko joudo ja terwist kinnitab, nago leibki. On meil neist roheminne, kui meie maia-üllespidamisefeks tarwis lähhäb, siis woime sedda, mis ülle jääd, linna turrole wia, ehk ka omma sojustele ärrastä, ja se läbbi kallimat wiija ja jahho ennesele hoida. Lehmad

annawad rohkeste pima, kui nemmad peneks raiatud tored Kartuhwolid sua sawad. Kartuhwolid warred ja lehhed on neile üks hea toidus torest, nenda kui ka talwe aial kuiwalt raiatud ja sulbi sisse segatud. Sead sõwad Kartuhwolid hea melega, ja sawad, nendega toidetud, peagi ilma kalli jahhota raswaseks.

Agga sel korral tahhame isedarranis tähhele panna, kuidä nemmad inimestele wägga head toidust annawad. Nenda kui ounad ja marjad toiduseks sünniwad pruvida, nenda ka Kartuhwolid. Kui sa neid nende nahhaga wee sees ledad, siis woid sa neid jubba pole tunni pärrast süa. On sul woid ja sola peäle panna, siis armastab iggakiks neid roaks. Sola peab ifka jures pruhtud sama. Sa woid neid ka lihaga ja tangudega keta, ehk ka puddro neist tehha, ja nenda mitmesuggusel wiisil sömisefeks walmistada. Agga et Kartuhwolid ommett wahhest ärramäddanewad ja külm neid ärrawõttab, ehk meie kül holega neid nenda hoiame kui õppetati, ja et kül nemmad ka kewwade aial, kui nad iddanema hakkawad, keige ennamiste wänge maggo wõttawad, ja mitte ennam maggusad ei olle süa; siis lähhäb tarwis, et meie muist, ni kohhe kui nad Mikhli-ku päwades sawad ülleswoetud, nenda ärra panneme, et meie neid tullewal suul weel woisime toiduseks pruvida. Ja se woib nenda wiisi sündida, kui siin kulukse. Wõtta ni paljo Kartuhwolid, kui sa arwad, et kewwadel sul weel woiks järrel olla; pesse neid keigest liwast ja mullast hästi puhtaks, ja raiu neid Kapsta rauaga pissofesjiks tükkideks, nenda sured kui pähkad. Need tükkiks raiatud Kartuhwolid

tuhwolid woid sa petsahjo panna, kui leiwad on wäjarwõdetud, ehk woid neid ka pallawaks kõtud rehhe tuppa laudille panna ja nenda kuiwatada, kui sinnaksed kuiwatakse. Sedda kowwemaks ja kuiwemaks nemmad siin sawad, sedda parrem on neid ka kuiwas kohhas hoida, ja annawad ennast siis ka ilma sure waewata jahhuks jahwatada. Mis suggusel wiisil annawad nemmad wägga head terwet ja magusat jahho, kust sa kowwadesel ehk süisel aial ainouksi, ehk ka ruffijahhudega seggastud, head leiba woid tehha. Sa woid ka need Kartuhwoli jahhud tangudega, noorte ja tumma raudnõggestega ja mu kadowiljaga seggada, ja ennesele roga tehha, mis wiist so mokska pärrast on. Mis muido ei kõlbagi hoida ja talweks ärra panna, nenda kui need keigepissemad Kartuhwolid, ja nisuggused mis ülleskändmisse läbbi wiggasaks sanud, need on ommeti wägga head kuiwatada. Need kuiwatud Kartuhwolid pead sa siis ühhes heas kuiwas kohhas hoidma, et nemmad mitte niiskeks ei sa. Muido nemmad löwad hallitama ja maddanewad ärra. Ja kui nemmad ka niiskes kohhas mitte hapis hukka ei lähhä, nenda et neist weel sünnib jahhud, tehha, siiski on nende jahhul süs pahha sumbund maggo.

Nenda, armas marrahwas, woite teie, Kartuhwoli kaswatamisse läbbi ennesele sedda suurt kasso sata, et teil mitte tarwis ep olle allati ommad kallid ruffid ja muud wiisja pruukida, ja ommeti isseennast ja ka ommad lojussed wägga hästi toita. Ja kui ka keik mu willi teie käest peaks ärraäppardama, siis ei lasse ommeti Kartuhwolid

teid tõeste mitte nälga surra. Liggi kolmekümne aasta ees olli Salksa-maal suur nälg. Mitto tuhhat innimest surrid hirmust nälja-surma, ja weel ennem ollefid surnud, kui rahwal mitte ei olleks Kartuhwolid olnud, misga nemmad omma ello üllespiddasid. Kartuhwolid kaswawad ikka, kui ka keik mu willi raisko lähhäb. Se hirmus rahhe, mis wahhest ühhel hobil teie ruffid ja muud wiisja mahha lööb, ei woi Kartuhwolidelle ühtegi wae- wa tehha, sest et neil Ma fees hea warjopail on ka rahhe wasto. Ja kui ka nende warred sawad mahhapestud, ommeti ei te se Kartuhwolidel Ma fees ühtegi kahjo. Sellepärrast peaksite teie Kartuhwolid wägga armastama ja neid ni rohkeste mahhateggema, kui ial teie joud annab.

Eks se olleks nüüd wägga rummal, kui legi sedda suurt kasso ei tahhaks tunda wõtta ja tagga nouda, mis Kartuhwolid saatwad! Egga se tõ nende kallal ni raske, ja nende kaswatamine ni waewalinne assi ei olle, et se woiks ärra teelda sedda head nou wastowõtmast, mis teile antakse. Head wiisja-maad ep olle mitte keigil, ja monnel wael wabbadikkul ep olle ühtegi maad, kuhho ta wiisja woiks külwada; agga üht pissofest aeda ehk ma-tükki, kus Kartuhwolid kaswawad, ehk ta ommeti leiab. Peälegi annab se Ma, mis Kartuhwolid kaswatab, pea sedda sama kasso wälja, kui se, mis ruffid kannab. Sest kui sa ühhe wukka ruffid mahhateed, ia sest 10 wukka jälle saad; (olgo küt et ruffi wak 2 rubla maksab) siis saad sa omma ruffide eest 20 rubla kui sa ka 2 rubla wukka peäle arwad. Sellesamma põllo-tükki peäle woid sa selle wasto 2 ehk 3 wukka Kartuhwolid

mahhatehha, ja saad neist 20 ehk 30 waffa jälle.
Igga wak on ühhe rubla wäärt, ja maksab ka
wahhest weel ennam. Sest arrust sa naad, et
sa nende Kartuhwilde eest 20 ehk 30 rubla
woid sada, ja et nemmad seddasamma kasso
wälja andwad, kui ruffidki.

